

Münchhausen paripája, avagy a közkönyvtárügy fejlődési lehetőségei*

- 1) Sokan és sokszor temették, temetik az olvasást, pontosabban a hagyományos könyvek olvasását, ezzel összefüggésben megkérdőjelezve a közkönyvtárak létjogosultságát.
- 2) A gazdasági válság és a közigazgatás átalakulása létrehozott egy sajátosan kellemetlen helyzetet abban az értelemben, hogy az önkormányzati rendszer átalakulása megtanította az addig szilárd pontnak tekintett „megyei” könyvtárakat arra, hogy mennyire közel a megszűnés határa, és milyen mértékig fajulhat a gazdasági és szervezeti kiszolgáltatottság.
- 3) Azt megelőzően az országos szakkönyvtárak zömében kialakult költségvetési krízis, illetve fűnyíró-elv alapján véghezvitt „ötödölés” már segített leszámolni azzal az illúzióval, hogy a hazai könyvtárügy rendelkezne valamiféle markáns érdekérvényesítő potenciállal.
- 4) Az első és a harmadik pontban vázolt jelenségek az elmúlt években nem indították meg a szakmát abba az irányba, hogy szervezetten végiggondolja a teendőit, a szakmai szervezeteket lényegében a 2) pont, azaz a „megyei” könyvtárakat érintő végveszély mozdította ki a hétköznapi rutinjából, aminek a szakmai lelkiismeret mellett egyenlő rangú tényezője lehetett az a tény, hogy ezen intézménytípus képviselői relatíve nagy számban vannak jelen a két meghatározó szakmai szervezet vezető grémiumaiban.
- 5) Mondhatjuk az előbbire, hogy „jobb későn, mint soha” ...; illetve mindezt tanulási folyamatnak is nevezhetjük, sőt hivatkozhatunk arra is, hogy a megelőző években a kultúrpolitika sem igazán volt „ébren” a közgyűjteményi problémákat illetően, vagy inkább ez az „ébrenlét” a digitális mennyország kiteljesítésének gondolatában és kommunikációjában jelent meg (MaNDA), amelyet szakmánk széles sávon tárgyalt, vitatott, emésztett, ezáltal is hagyván elterelni figyelmét annak átgondolásáról, hogy összességében mi legyen velünk. Miközben a MaNDA egyfajta szanalásként is felfogható, hiszen „kiveszi” a perspektivikust és „trendit” a rendszerből, és külön sui generis intézményként definiálja azt. (Vö. 1-es pont.)
- 6) A hazai könyvtárügy – és annak szakmai szervezetei – tehát jelen pillanatban nem rendelkeznek egy politikailag értelmezhető, markánsan összefoglalható, korszerűnek tűnő jövőképpel, a közigazgatás átszervezéséből adódó helyzetben mintegy „tűzoltásra” futotta, tehát a hajón a lék befoltoztatott, legalábbis jelen sorok legépelésekor így tűnik, azonban a vitorlák gőzturbinára cserélésé-

* Ezzel az írással folytatjuk az augusztusi számunkban megkezdett sorozatot a 2013. utáni könyvtári stratégia előkészítéséről. (A szerk.)

nek kérdése egy közeljövőben várható konferencia témáját fogja képezni, amelynek előkészítése különösebb nyilvánosságot nem igazán kapott, tematikáját és témáját a szervezők pedig „instant” módon kínálják a meghívó szellemi üzeneteként. Kérdés így, hogy várható-e ettől megújulás, és ha lesz koncepció, az ott alakul-e ki, avagy legitimizál egy addigra elkészülő elképzelést? Akár így, akár úgy, ha elkészül egy szakmai fejlesztési terv, akkor az alkalmas lesz-e arra, hogy meggyőzze az állami feladat finanszírozóját a kérdés fontosságáról... És ami ennél is fontosabb, olyan szolgáltatási struktúra elvi alapjait rakja-e le, amely a felhasználók igényeinek megfelel jelenleg, és tartalmazza azt a fejlesztési nyitottságot, ami ugyanerre képessé teszi az elkövetkező évtized(ek)ben?

- 7) Vitathatatlan, hogy amikor „ég a ház”, akkor érthető a kapkodás és a gyors döntések, reakciók ideje, hiszen menteni kell a menthetőt. Az is nyilvánvaló, hogy igen erőteljesen figyelemmel kell lenni a kultúrpolitikai, gazdaságpolitikai realitásokra, hiszen az elsődleges cél az, hogy a következő költségvetési évben is működjenek a könyvtárak, mégpedig elfogadható működési feltételek közepette.
- 8) Azt azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a „következő év” az a közeljövő, ami nélkül nehezen képzelhető el a távolabbi jövő, mindazonáltal a közkönyvtári szolgáltatás tényleges, azaz hosszabb távú jövőjéről nemcsak a fenntartók, hanem a felhasználók fognak dönteni. Ha az ő kegyeiket elveszítjük, akkor a történetünk a ciklikusan ismétlődő és egyre sikertelenebb tüzoltások krónikájává változhat.
- 9) Az előző pontban említett probléma nem marketing-kérdés. A marketing arra való, hogy egy eladható szolgáltatásra felhívja a potenciális vásárlók figyelmét. Ez egy rendkívül lényeges eszköz, azonban megvan az a veszélye, hogy ezzel az eszközzel próbálunk a felszínen maradni, holott az alapp probléma nem a szolgáltatás ismertségének az elégtelen volta, hanem a megváltozott fogyasztói igények.
- 10) Igazából nem korrekt megváltozott felhasználói igényekről sem beszélni, mivel a felhasználók sem egy statikus tényezőt jelentenek: egy részüknek még megfelel a szolgáltatás, más részüknek még elégséges, megint mások már igénybe sem veszik; nyilvánvalóan egyéb árnyalatokkal átszőtt megközelítések is elképzelhetőek. A változás tehát valójában az eltérő igényű felhasználók arányának a változásában van, amelyben a „nem felhasználó” optimális esetben potencialitás, kevésbé optimális esetben „veszteség”.
- 11) Teljesen más az a könyvtárügy, amely azért szólít meg, hogy „bejöjjenek”, és nem azért szólít meg, hogy „ne menjenek el” – esetleg még rosszabb esetben „süket füleket szólongat”.
- 12) A kérdés, tehát az, hogy mit tehetünk a modernizáció érdekében egy olyan környezetben, ahol a PGTT** valamennyi betűjének változása pár éves viszonylatban szinte megjósolhatatlan, különösen az utolsó három betű: a gazdasági környezet teljességgel kiszámíthatatlan, és kérdés még az is, hogy a globális tendenciák között nemzetállami szinten mekkora mozgástér adódik? (Azaz nincs és nem is lesz pénz egy stratégiai cikluson belül.) A technológia

** Politika, Gazdaság, Társadalom, Technológia

változása gyorsuló ütemű, ennek következtében a technológiai fejlesztések nyilvánvalóan folyamatosan meg fogják haladni azt az ütemet, amelyet az adott „G” körülmények között egy állami szervezet produkálni képes, legyenek bármilyen remek pályázati lehetőségei is. A technológia fejlődésével, a „PG” hatások által is alaposan megdolgozott társadalom nyilvánvalóan és jelentős mértékben változásokon megy keresztül. Ezek a változások számunkra „szinte ismeretlen” felhasználói–antifelhasználói attitűdöket generálnak a maguk dinamikus változásaiban.

- 13) A PGGT környezet általam feltételezett változásaiból azt a következtetést vonom le, hogy a könyvtár önmagában (egyedül, partnerek nélkül) nem tud megújulni, azaz magányos erőfeszítései Münchhausen báró példáját idézik, aki saját üstökénél fogva húzta ki magát és lovát a mocsárból. Aligha hiszem, hogy szakmánk a mesehős cselekedetét képes volna reprodukálni.
- 14) Ez természetesen nem ment fel bennünket az alól, hogy saját dolgainkkal is szembenézzünk. A közkönyvtár nem maradhat statikus intézmény, amely „várja” a felhasználókat. A nyitottsághoz viszont egy-egy összefogási hét, egy-két könyvtárak éjszakája, néhány rendezvény nem elég, annak működési móddá kell válnia.
- 15) A legfontosabb stratégiai tényező, amivel rendelkezünk, az a könyvtáros személye. Ahogy más összefüggésekben sokan citálják: „a fejben dől el minden”. A könyvtárosnak már nem az igények szerény kiszolgálójának kell lennie, nem is szent életű apostolának, aki vértanúként végzi, hanem a kultúra és az információtudomány felkészült, rugalmas szakemberének és „kereskedőjének”, aki már nem marketingtevékenységben gondolkodik, hanem gondolkodásának része a marketing-szemponrendszer, aki a minőségi szolgáltatást már nem rá rótt szabályok összességéeként hajtja végre, hanem az természetes közege, aki minden lehetőséget felismer és megragad, és béketűrő megadás helyett folyamatos offenzívában képviseli a felhasználók (tehát nem az intézmény, hanem a felhasználók!) érdekeit.
- 16) Ugyan a technológiai változások sebessége gyorsul, ezek alapvetően és folyamatosan befolyásolják a felhasználók igényeit, információszerezési és művelődési szokásaikat, azonban megtalálható olyan terület is, ahol viszonylag nagy mozgástér kínálkozik: a közösségi lét iránti igény. Ma a könyvtár az egyetlen olyan intézmény, amely helyet ad egész napos kulturális időtöltéshez, megfelelő személyzettel, nyitva tartással és többé-kevésbé alkalmas infrastruktúrával. Erre nyilvánvalóan lesznek, akik elutasítóan reagálnak, mondván, hogy „a könyvtár az maradjon könyvtár”... És az is nyilvánvaló, hogy ezzel megkapják a változásoktól aggódó, és a polcfolyóméterek gyarapodásában örömeiket lelők helyeslését, ami nézetem szerint nagyjából azonosnak tekinthető egy húszéves távlatban kiállított biankó megszüntető határozattal.
- 17) Az előző bekezdés utolsó mondatából adódik a következtetés: a könyvtárügy stratégiáját, fejlesztését úgy kell tervezni a pár éves stratégiai cikluson belül, hogy a hosszú távú fenntarthatóság, fennmaradás, a folyamatos megújulás képességeit és lehetőségét eleve nyitottá tegyék. Ehhez természetesen bizonyos individuális érdekek (érdektelenségek) fölé kell emelkedni.
- 18) Nézetem szerint a közkönyvtárügy jelen fejlődési folyamataiban menthetetlen, az előző pontokban említett fejlesztések, szemléletváltás (természetesen,

ha azok nem csupán deklaratívák, amikre sok példa volt a múltban) ezt a véget valamelyest késleltetheti.

- 19) A megoldás végtelenül egyszerű, és csaknem teljesíthetetlenül nehéz. A nehézség nem a döntésben, a kapcsolatfelvételben van, hanem a folyamatos fenntartásban. Ez pedig az, hogy szembenézünk azzal, hogy a társadalom más szereplőivel egyetemben kölcsönös felelősségünk áll fenn a társadalom művelődési és intellektuális színvonalának növelése (megőrzése) érdekében. Az „én várom, az én házam” – szemlélet elszigetelt végvárakat hoz létre. Csakis a széles körű együttműködés, szolgáltatási integráció jelentheti a kiutat ebből a helyzetből. Ez vonatkozik a könyvtárak és könyvtárak együttműködésére (Könyvtár+Könyvtár), vonatkozik a könyvtár és az oktatás együttműködésére (Könyvtár+Oktatás), ez vonatkozik a könyvtár és a kulturális élet más szereplőinek együttműködésére (Könyvtár+Kultúra), ez vonatkozik a könyvtár és annak fenntartói, az értelmiség, az irodalom, a könyvkiadás, az ipar, a szolgáltató szervezetek, a civil közösségek stb. együttműködésére (Könyvtár+Társadalom). Némi belátással felismerhető, hogy a *közszféra*, *közoktatás*, *közművelődés*, *közszolgálat* és a *közember* érdekei egy ponton egybeesnek: annak a kissé futurisztikus vágnak a megvalósítása, hogy egy jól működő társadalomban éljünk, alighanem mindegyiküknek, mindegyikünknek meghatározó és elsődleges az érdeke és a felelőssége. Ezen együttműködési rendszer kidolgozása és megvalósítása túlmutat a könyvtár feladatkörén, ám ebben az egyik alapvetően „érdekelt” szereplő.
- 20) Amint korábban citáltam, némelyek szerint „minden fejben dől el.” Ez az adott közkönyvtári szituációt (szereplőket és szemléletet) tekintve, legalább olyan aggasztó számomra, mint biztató. És ezzel visszakanyarodtunk a kölcsönös felelősség kérdéséhez, amely kölcsönös elfogadást és tiszteletet is feltételez.

Horváth Sándor Domonkos

SZENT ISTVÁN-NAPI KITÜNTETÉS SZÉKESFEHÉRVÁROTT

AUGUSZTUS 20-A ALKALMÁBÓL CSER-PALKOVICS ANDRÁS,
SZÉKESFEHÉRVÁR POLGÁRMESTERE
PRO CULTURA ALBAE REGIAE KITÜNTETÉST NYÚJTOTT ÁT

FÜLÖP LÁSZLÓNÉNAK,
AZ ARANYBULLA KÖNYVTÁR ALAPÍTVÁNY KURATÓRIUMA ELNÖKÉNEK.

A KITÜNTETETTNEK SZÍVBŐL GRATULÁLUNK!